

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף מ'

- (א) כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים- ע' במרומי שדה שהביא מהשאלות דהסביר האיך הוי כאילו גרם למיתתו, משום דמבקש ע"ז שימות משום בושה, שמתירא אולי יכריא ויתבייש ממנו על שלא בקר, ונמצא שהוא שופך דמים.
- (ב) אלא כל שאין מבקר חולה, אין מבקש עליו רחמים לא שיחי' ולא שימות- פי' הר"ן, דפעמים צריך האדם לבקש רחמים על החולה שימות, וכגון היכא שאי אפשר לו שיחי', ואין לו אלא יסורין, וכמו הא דאמתי' דרבי התפלל עליו שימות, וכדאי' בכתובות (קד.), ומי שאינו מבקר, אינו עושה לו אפי' טובה פורתא זו (ושמעתי ממור"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א להק'), דבשלמא היכא דהחולה הוא במצב שאינו יכול לעשות כלום, ואין לו אלא יסורין, שפיר יש מקום להתפלל עליו שימות. אבל בהא דרבי, קשה להבין, הרי ה' יכול לקיים מצוות, ואף שהי' לו הרבה יסורין, אבל מ"מ איך מתפללין עליו שימות, בעוד שהוא חי ויכול לעבוד לבוראו, וצ"ע.
- (א'), שכ' דמהא שהביא הר"ן הא דאמתי' דרבי לדינא, וביאר דמה שהתפלל כן, היינו משום דכיון דראתה דתפלות של הרבנן לא היו נתקבלים אף להקל מיסורין שהיו לו לרבי, אלא שיחי' כמו שהוא ביסוריו, לכן בכה"ג יש להתפלל עליו שימות, כדי שלא ייסר כ"כ. וממילא, כ' האג"מ דמי שהרופאים מכירים עליו שא"א לו להתרפאות ולחיות, וגם א"א שיחי' בלי יסורין, אבל אפשר ליתן לו סמי רפואה להאריך ימיו כמו שהוא נמצא עתה ביסורין, "אין ליתן לו מיני רפואות, אלא יניחם כמו שהם, כי ליתן להם סמי רפואה שימות ע"ז... בחשיבות שופך דמים, אלא שיהיו בשב ואל תעשה, וכו'".
- וע' במהרש"א שהק' על פי' הר"ן, דנמצא לפי דבריו שחזר הגמ' ממה דנקט לעיל דגורם לו שימות, וכ' דלא משמע כן בגמ', אלא שיש לפרש כמו שפי' הרא"ש, וביאר המהרש"א דברי הרא"ש, דמעיקרא הי' ס"ל דכל שאינו מבקר הוא ודאי שונא, ומתפלל עליו שימות, וע"ז הק' הגמ' דאף שונא אינו מתפלל עליו שימות. ות' הגמ' דכיון דאינו מבקר, וממילא אינו מתפלל עליו כלל, גורם שימות, דאם הי' מתפלל עליו, אפשר שיהי' עת רצון, ויהי' נתקבל תפלתו, ויחי' [ולא ביאר כוונת הגמ' "לא שיחי' ולא שימות", ואולי כוונתו דאם הי' שונא, ומתפלל עליו שימות, אולי זה גופא יהי' גורם שיחי', כמו דאי' בהמשך הגמ' "דסני לי ליחדי לי", וזה יגרום שיחי' משום בנפול אויבך וכו', וצ"ע].
- (ג) אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים, וכו'- מבואר בסוגיין שטעם א' לביקור חולים הוא כדי שיתפלל על החולה. וכן פסק הרמ"א (יו"ד של"ה, ד') בשם הרמב"ן, דכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה. עוד טעם לביקור חולים מבואר בסוגיין, דהיינו לפקח על צרכיו, וכמבואר במעשה דר' עקיבא. עוד טעם הביא החשוני חמד (ב"מ ל:), שהוא לרומם את רוחו של החולה, וכן הביא מהרמב"ן בתורת האדם, שזהו מיסוד המצוה, שהרי החולה מוצא נחת רוח עם חבריו. וע"ש שדן אם יש מצוה לבקר חולה שהוא "צמח", ר"ל, ואינו מכיר בכלל שהוא שם, וגם צרכיו נעשין לו ע"י אחרים, וגם א"א להתפלל עליו, שהרי בדרך הטבע אין יכול להתרפאות (ואם הוא בצער, ודאי יש ללכת שם, כפי מש"כ הר"ן לעיל, דאולי יהי' צריך להתפלל עליו שימות, אבל י"ל דמיירי שאין לו יסורין). והביא מהדרש משה (ריש פ' וירא), שכ' דממה שהקב"ה ביקר חולה אצל אברהם אבינו, אף שלא שמשו ולא התפלל עליו, נראה שיש חיוב קבוע לבקר חולה, ואף שיש טעמים להמצוה, אבל המצוה עצמה הוא חוב קבוע, אף בלא שום טעם. אולם כ' החשוני חמד לדחות דאולי שאני התם שהי' שייך טעם הא', דהיינו להרים רוחו [ומשמע מהא דר' משה לא הביא טעם זה, דס"ל דאי"ז מעיקר טעמי המצוה, ואולי משום דלא הובא בסוגיין, וצ"ע], אבל היכא דאין שייך להרים רוחו, אולי לא יהי' חיוב, וצ"ע.
- (ד) אלא מה שכתוב בעוה"ז- ק', מהכ"ת שיש לו שכר על זה בעוה"ז, אולי יש לו שכר על זה רק לעוה"ב. וכ' המהרש"א דכיון דזה שבקרו החייהו בעוה"ז, וכדאי' לעיל, א"כ אינו דומה שלא יהי' שכר להמבקר גם בעוה"ז. והפרשים נדרים כ' דאין צריכים לזה, דהא ביקור חולים הוא מהדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז, והקדן קיימת לעוה"ב, וכדאי' בבביתא, ולכך בעי הגמ' הכא, איזה שכר יש לו בעוה"ז [ונבדעת המהרש"א, שלא פי' כן, אולי י"ל דס"ל כביאור הפתח להרמב"ם על המשנה בריש פאה, דאוכל פירותיהן בעוה"ז אין הביאור שיש לו שכר, אלא דע"י שהוא יעשה מצוות אלו, גם אחרים ינהגו כמנהגו, וגם הוא ממילא ינהג מזה לבסוף, וא"כ מכת הבריתא זו אין שייך כלל להק' איזה שכר יש לו בעוה"ז].
- (ה) מטרא במערבא, סהדא רבה פרת- כ' הר"ן דנפק"מ בהא דידעי' שיש הרבה גשמים במערבא, היינו לומר שאינו יכול לטבול בו, שהרי אין מי גשמים מטהרין בזוחלין, אלא באשבורן. והעיר המרומי שדה, הא יש עוד נפק"מ פשוטה, דהיינו להודות ולהלל לד' על הטוב שבא"י, ולמה ביקש הר"ן עוד נפק"מ. וביאר שהי' ק' להר"ן, איך הי' מוכח להגמ' דפליגי רב ושמואל, לימא דאף רב ס"ל דנהרא מכיפי' מתברך, אבל מ"מ סהדא רבה הוא שירדו גשמים הרבה במערבא. ולכן הקדים הר"ן דעיקר מימרי' דרב משום טבילה הוא, וא"כ שפיר מוכח מדברי רב דפליג על שמואל. אולם עכ"ז הק' הנצי"ב על הר"ן, מנ"ל להגמ' כלל דמימרת רב הי' לענין טבילה, דלמא באמת הי' מימרת רב סתם לענין עדות על הגשמים שבא"י, ומהכ"ת דבאמת נח' רב ושמואל בזה, ע"ש מה שהאריך בזה.
- (ו) מטרא במערבא, וכו'- כ' הר"ן דנפק"מ לענין שאין מי גשמים הנוטפין מטהרין בזוחלין, אלא באשבורן. והביא מה דדרש בספרי מהא דכתי' אך מעיין ובור, דלמדין מזה דמעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן. וכ' הבית יוסף (יו"ד

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

ר"א, ג', ד"ה ומ"ש או) בשם המהרי"ק דפסול זוחלין במי גשמים הוא פסול דאורייתא, אבל מהמדרכי הביא שאינו אלא פסול דרבנן. וע"פ בפר"ש (שם, אות כ"א) דנקט דהפסול אשבורן בנהרות אינו אלא מדרבנן. וע' בדרכי משה (שם, ז'), שכ' לדבר פשוט דפסול זוחלין במי גשמים פסול דאורייתא הוא [ולכאור' אין מקום לחלק בין נהרות באשבורן ובין מי גשמים בזוחלין, שהרי דרשה א' הוא].

(ז) **דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד** - פי' הר"ן, משום דאיכא למיחש דשמא רבו הנוטפין. ויש לע', מהו הדין במחצה מי גשמים עם מחצה מי מעיין, האם מטהרין בזוחלין או לא. וע' ברא"ש שכ' "דחיישינן שמא רבו עליו נוטפים, שמי גשמים רבו על עיקר מי הנהר, ונתבטלו ברוב", משמע דהיכא שהם מחצה על מחצה, שפיר מותר לטבול שם בתורת מעיין. וכן ע' בש"ך (יו"ד ר"א, י'), שדייק דמלשון השו"ע שם "משמע אפי' אין הזוחלין רובא, רק הם שוה בשוה, כל שאין הנוטפין רובא, הכל הוא כמעיין". אלא דסיים הש"ך דמסתבר דבעינן רוב מים כשרים. ובאמת צ"ע, אם אין רוב כשרים, אף אין רוב מים פסולים, איך טובל שם, הרי סכ"ס אין המים פסולים בטלים בהכשרים, וא"כ לא טבל כל גופו במים כשרים. וע' בשיעורי ר' שמואל במכות (קפ"ז), שהביא דברי הרא"ש הנ"ל, והק' כנ"ל, ותק' בשם השערי ישר (ג', כ"ו) דהטעם הוא משום דמין במינו אינו חוצץ. דהיינו, דחשיב זה מעשה טבילה בהמים כשרים, וכאילו כל המים נוגעין בו, מאחר שאין כאן חציצה.

(ח) **אין המים מטהרין בזוחלין וכי' - הק' הריטב"א**, מ"ש דאם יש מקוה שלימה, אם אח"כ הוסיפו מים שאובים, אפי' כ"כ עד כדי שירבו השאובים על המים כשרים, מ"מ אינו פסול לעולם, משא"כ כאן דאם רבו מי גשמים על המי מעיין, אין מטהרין בזוחלין. ותי' דכיון דהפסול שאובין אינו אלא מדרבנן, א"כ אקילו רבנן בדרבנן, אבל הפסול זוחלין במי גשמים הוא מן התורה (ע' לעיל שהבאנו מח' בזה), וא"כ לא הקילו בכה"ג. וע' בט"ז (יו"ד ר"א, ג') שכ' בשם התרומת הדשן לתקן, דכיון דכל הפסול שאובין הוא משום דנחשב כתלושין בידי אדם, לכן מהני בהו זריעה להחשיבו למחוברים. אבל פסול דנוטפים שאינם מטהרים בזחילה, אינו מטעם שהם תלושים, הלכך לא מהני להיות נחשב כזריעה, דהא לא מהני זריעה אלא לתקן החסרון דתלושים, ואי"ז תיקון לכל מים פסולים.

(ט) **שיטת הראב"ד** - ע' בר"ן שהביא מש"כ הראב"ד דכל החשש דשמא רבו הנוטפין על הזוחלין, היינו רק במקום שלא היתה שם זחילתו מעיקרא, אבל במקום שהיתה זחילתו מעיקרא, אע"פ שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין, מותר לטבול בו. וע' בריטב"א שהביא ש' זו בשם מורו, וביאר דבמקום שהיתה זחילתו מעיקרא, מהני כמו דמהני השקה בשאובין כשרבו על מי גשמים, דכיון דאיכא כבר מקוה טהורה, תו אין שייך לפסולו ע"י הוספת מים פסולין [וזהו דלא כמש"כ לעיל ליישב החילוק בין מקוה למעיין, ומבואר דפליגי בעיקר יסוד הא דהשקה מהני].

(י) **עוד בשי' הראב"ד** - פי' הר"ן דהוכחת הראב"ד הנ"ל הוא מהא דתנן במקואות דמעיין שרבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעיין לטהר בכל שהוא. וק', דממ"כ, אם מקוה הוא, צריך מ' סאה, ואם מעיין הוא, למה טהור באשבורן, אע"כ דמקומות מקומות יש, יש מקומות שמטהר באשבורן, דהיינו מקומות שלא היו זוחלין מתחלה, ויש מקומות שמטהרין בכל שהוא, דהיינו מקומות שהיו זוחלין מעיקרא. אולם יש להק' בדברי הרמב"ם (מקואות ט'), שהביא המשנה כצורתה, דהיינו בציור א', דהמים טהורים באשבורן, וגם טהורים בכל שהוא, ולכאור' זה סתירה מינ' ובי', וכנ"ל, האם זה מקוה או מעיין. וביאר בחי' הגר"ח על הרמב"ם שם, שיש לחלק, דהפסול כל שהוא במקוה אינו פסול בעצם המים, דהא גם מי מקוה יכולים לטהר בכל שהוא, אלא דחסרון הוא בשיעור. וא"כ, י"ל דכמו דבמעיין מהני מי מעיין להשלים שיעורו, דהיינו שמטהר בכל שהוא, כמו כן מועיל להשלים חסרון השיעור של מי מקוה, דבעינן בהו מ' סאה דוקא, דכשהם מחוברין למעיין, הרי יש כאן שיעור שלם המשלימן. ולפי"ז, שפיר נוחא הא דריבה עליו מים שאובין דשוה למעיין לענין דמטהר בכל שהוא, דשוב אין חסרון שיעור, גם במי מקוה. משא"כ לענין לטהר בזוחלין, דזהו פסול בעצם מי המקוה, שאין מטהרין בזוחלין, אז אין המעיין מועיל להכשירן לזחילה, דזהו פסול בעצם המים, וא"כ אזלי' בתר רובא, והוי מים שאובין.

(יא) **ר"ן ד"ה מיהו איכא** - ע' בר"ן שהביא ב' חילוקים בין דין מי גשמים ובין דין מי מעיין, א', דמי גשמים מטהרים רק באשבורן, ומי מעיין רק בזוחלין. ב', דמי גשמים צריכים שיעור מ' סאה דוקא, וזוחלין מטהרין בכל שהוא. אולם ע' בטור (יו"ד ר"א, א'), שהביא מח' ראשונים בענין זה, דשי' ורש"י והרא"ש הוא, דמה דאמר' דמי מעיין מטהרין בכל שהוא, היינו רק לענין טבילת כלים, אבל לענין טבילת אדם, עדיין צריך מ' סאה. וביאר השערי ישר (ג', כ"ז, ד"ה ונלענ"ד) דס"ל להני ראשונים שיש ב' פסולים מופרדים בענין פחות ממ' סאה. דהיינו, שיש פסול א' בשיעור מקוה, דהיינו כח הטהרה של המקוה. וגם יש פסול ב', דהיינו פסול בעצם הטבילה, דשיעור מ' סאה, שבא מהא דשיעור אדם הוא אמה על אמה ברום ג' אמות, הוא ודאי גם שיעור על טבילת אדם ג"כ. וא"כ, נהי דמעיין אי"צ מ' סאה לענין כח הטהרה שבה, מ"מ לגבי המעשה טבילה של האדם, לא מהני אא"כ הוא במ' סאה.

(יב) **שי' הרמב"ם** - בהמשך דברי הר"ן הביא מש"כ הרמב"ם, דמה דאמר' אע"פ שרבו הנוטפין על המעיין עדיין דין מעיין עליו, דזהו דוקא כשרבו הנוטפין בגומת המים עצמו, ששם הוא חשיבות מימיו, אבל אם רבה במקום המשך הנהר למטה, אז כל שרבו הנוטפין על הזוחלין, פסול כולו. וכ' הנמוקי יוסף בשם הריטב"א (בריטב"א שלפנינו ליתא) "ולא נתבאר לנו טעם יפה לחלוק זה". וע' במשנה אחרונה (מקואות א', ז') שהביא מש"כ הבית יוסף בשם הר"ן, דמי מעיין חשוב הם במקומם, ולכן אינם בטלים, ותמה המשנה אחרונה, הא סברא זו דחשיבות הוא רק חומר דרבנן, ואיך מקילין בסברא זו לענין טבילה דאורייתא. ולכן פי' דאין הטעם משום חשיבות, אלא משום קבוע, דכיון דהמעיין קבוע, אמרי' דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ואינו בטל, וזהו אפי' להקל. וכיון שמקור המעיין ניכר במקום קביעותו, א"כ הוי קבוע ואינו בטל [אולם לכאור' יש לע', בין לביאר הבי' ובין לביאר המ"א, לכאור' מבואר מדבריהם דמה שיכול לטבול שם הוא משום דמי גשמים אין מבטלין המעיין, ולכן יכול לטבול שם, דאין המים חוצצין. אבל מהר"ן לכאור' משמע קצת דגם מי גשמים נחבטלין להמי מעיין, וצ"ע].